

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Vida Sándor: Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata. Novotni Alapítvány a „Magánjog fejlesztéséért”, Miskolc, 2006; ISBN 963 9360 43 0

A miskolci Novotni Alapítvány kiadta Vida Sándornak az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlatáról szóló monográfiáját. Jó alkalom ez a tiszteletteljes főhajtásra: Vida Sándornál aligha tett többet bárki is azért, hogy a magyar védjegyjog visszakerüljön az európai jogfejlődés vérkeringésébe. Hivatásgyakorlóként, tudósként, valamint az elmúlt évtizedek kodifikációs vállalkozásainak cselekvő részeseként és bölcs támogatójaként – ma már ez jól látszik – végig következetesen ezen munkálkodott. Monográfiájával ez a töretlen pályív újabb magaslatra érkezett. Vida professzor ide vezet fel minket, hűséges olvasóit, hogy onnét az ő értő szemével tekinthessünk szét, és leljük örömünket az európai védjegyjog izgalmas és árnyalatokban gazdag összképében.

A könyvben feldolgozott jogesetekkel a szerzőnek az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemlében az elmúlt években megjelent tanulmányaiban találkozhattunk; a monográfia több azonban e jogeset-ismertetések egyszerű gyűjteményénél: világosan szerkesztett, egységes mű, jelentős önértéket hordozó tudományos munka. Ma, amikor a hazai szakmai közösség az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlatának teljes intellektuális feldolgozásával még adósa önmagának, a monográfia rendezőelve – vagyis, hogy jogesetről jogesetre halad, és az egyes ügyekhez rendeli hozzá a „témát”, a védjegyjogi kulcsfogalmakat – a lehető legcélszerűbbnek és kellően didaktikusnak tűnik. Bizonyára eljön majd az idő is, amikor az Európai Bíróság joggyakorlatának olyan magyar nyelvű összegzésére is vállalkozhatunk, amely az egyes „témákhoz”, szabályozási csomópontokhoz, védjegyjogi fogalmakhoz igazodó rendben tárja a szakmai közönség elé az európai bírósági ítéletek tanulságait.

Mind a Szemlében publikált írásokban, mind a könyv egyes fejezeteiben a jogesetek ismertetése egységes rendet követ. Ez a rend jól tükrözi Vida Sándor személyiségét, gondolkodásmódját. Mivel gyakorló jogász, aki védjegyügyekben hivatásos képviselőt lát el, számára maga az eset, maga a tényállás is mindig érdekes, nem csupán száraz adat vagy pusztán illusztráció. Ettől aztán minden esetleírása életszerű, érdekfeszítő, magával ragadja az olvasót, aki egyre izgatottabban várja a „megfejtést”. Vida professzor nyitottságából, szelleme magától értetődő türelmességéből adódik, hogy a felek „igazát”, a főtanácsnok véleményét éppúgy megismerhetjük, mint az Európai Bíróság ítéletét. Ha a közösségi védjegy hivatal döntéseivel kapcsolatos jogesetekről van szó, akkor pedig – végigjárva a jogorvoslati szinteket – nemegyszer nyomom követhetjük az ügy különféle fordulatait is. Az egyes ítéletek értékelésénél a tudós Vida Sándor veszi át a szót: elhelyezi a döntést az európai jogfejlődés térképén, számot ad annak szakmai visszhangjáról, és – kamatoztatva lenyűgöző jogösszehasonlító műveltségét – rendre rávilágít az egyes esetek kapcsán is arra az élénk kölcsönhatásra, amely a nagyobb nemzeti védjegyjogok és a közösségi védjegyjog viszonyát

jellemzi. Ez utóbbi téma bővebb kifejtését a könyv záró fejezete tartalmazza: Németország, Franciaország és Nagy-Britannia példáján tanulmányozhatjuk, miként alakítják (át) az Európai Bíróság ítéletei a tagállamok védjegyhatóságainak és bíróságainak joggyakorlatát. Sőt, mi több: szemléletét, gondolkodásmódját.

Azok a tagállamok (köztük Magyarország is), amelyek az Európai Unióhoz a védjegyirányelv¹ megalkotása és a közösségi védjegyrendszer kiépülése után csatlakoztak, ebből a szempontból különösen nehéz feladattal szembesültek. Nemcsak arról kellett gondoskodniuk, hogy nemzeti jogszabályaik igazodjanak az irányelv előírásaihoz, illetve hozzáilleszék nemzeti védjegyrendszerüket a közösségihez, hanem – a „régí” tagállamokhoz képest jóval rövidebb idő alatt – jogalkalmazásukat is át kellett állítaniuk az Európai Bíróság ítéleteivel kijelölt gondolkodási pályákra. E kettős igazodási feladatnak a jogalkotási része az egyszerűbb és a kevésbé időigényes. Az Európai Bírósággal harmonizáló joggyakorlat kialakítása jóval nagyobb vállalkozás. Monográfiájában Vida Sándor is – mintegy *obiter dictum* – erre figyelmeztet:

„... bár az EK tíz új tagállamára is kötelezőek az Európai Bíróság által az elmúlt negyedszázadban hozott ítéletek, ezek „megtanulása” azonban korántsem olyan egyszerű folyamat, amint az erre vonatkozó kötelezettség vállalása (a kormányok és parlamentek részéről) volt”² (204. o.).

Márpedig, ahogy azt Vida professzor is – az előzetes döntéshozatali eljárásra vonatkozó szabályokat a Polgári Perrendtartásba beillesztő 2003. évi XXX. törvény miniszteri indoklására hivatkozva – leszögezi:

„a magyar jogalkalmazóra nézve ez a joggyakorlat *ex ante* és közvetlenül kötelező”.

A magyar bíróságok kétféle úton-módon kerülhetnek abba a helyzetbe, hogy érvényesíteniük kelljen az Európai Bíróság joggyakorlati tanait az eléjük kerülő védjegyügyekben: egyfelől a magyar védjegy törvény (Vt.)³ alkalmazása során, másfelől a közösségi védjegyrendelet⁴ alapján közösségi védjegy bíróságként⁵ eljárva. Mindkét esetben az előzetes döntéshozatali eljárás útján léphetnek az Európai Bírósággal közvetlen kapcsolatba, akár a Vt. alkalmazásához kérnek az irányelvet értelmező döntést, akár a közösségi védjegyrendelet közvetlen alkalmazásával kapcsolatos értelmezési kérdésre keresnek választ.

Az ún. közvetett hatály közösségi jogi tana a Magyar Szabadalmi Hivataltól (az MSZH-tól) és a védjegyügyekben eljáró bíróságainktól egyaránt azt követeli meg, hogy a Vt.-t az

¹ A Tanács 89/104/EGK első irányelve (1988. december 21.) a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről

² A monográfia kiadása óta az Európai Unió újabb két tagállammal bővült Románia és Bulgária 2007. január 1-jei csatlakozása folytán. A monográfiából vett idézetek végén azok oldalszámait tüntetjük fel.

³ 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról (a továbbiakban: Vt.)

⁴ A Tanács 40/94/EK rendelete (1993. december 20.) a közösségi védjegyéről (a továbbiakban: KVR)

⁵ L. a KVR X. címét (90–104. cikkeit), valamint a Vt. 76/H. §-át. Ez utóbbi értelmében a Magyar Köztársaságban a Fővárosi Bíróság jár el első fokon a KVR 91. cikkének (1) bekezdésében meghatározott közösségi védjegy bíróságként, a Fővárosi Bíróság ilyen minőségben hozott határozata elleni fellebbezés elbírálása pedig – másodfokon eljáró közösségi védjegy bíróságként – a Fővárosi Ítéltábla hatáskörébe tartozik.

irányelv rendelkezéseivel összhangban értelmezzék. E követelmény viszont csak úgy teljesíthető, ha nemcsak magának az irányelvnek a rendelkezéseit vesszük figyelembe, hanem az Európai Bíróság védjegyügyekben hozott ítéleteit is. Az Európai Bíróság joggyakorlata szerint a tagállamok bíróságaira tartozik, hogy nemzeti jogukat az irányelv céljainak megvalósítására alkalmas módon értelmezzék. E megközelítés eredményeképpen a nemzeti bíróság nem magát a közösségi jogot (ez esetben a védjegyirányelvet) alkalmazza, hanem a nemzeti jog (vagyis a Vt.) megfelelő értelmezésével biztosítja a közösségi jog – tehát az irányelv – közvetett hatályosulását. A *Von Colson*-esetben⁶ született meg ez a követelmény: a tagállami bíróság köteles a nemzeti jogot a közösségi irányelv céljára és szövegezésére figyelemmel értelmezni annak érdekében, hogy az irányelv betöltse az EK-szerződésből adódó rendeltetését.⁷ Ez a kötelezettség fennáll akkor is, ha az irányelvben foglalt szabályozás nem felel meg a tagállamon belüli közvetlen hatályosulás feltételeinek. A *Von Colson*-ügyben hozott ítélet a tagállami bíróságokat terhelő értelmezési kötelezettséget még bizonyos körülményekhez, illetve feltételekhez kötötte: egyfelől – az ügy tényállásából adódóan – az irányelv végrehajtása céljából elfogadott nemzeti jogszabályra vonatkoztatta, másfelől attól tette függővé, hogy a nemzeti jog a tagállami bíróság számára enged-e olyan mérlegelési lehetőséget, amely módot ad a közösségi joggal összhangban álló értelmezésre.⁸ A *Marleasing*-ügyben⁹ e doktrína viszont már kiterjedt arra a nemzeti jogszabályra is, amelyet nem az irányelv végrehajtása céljából – sőt, az irányelv elfogadását megelőzően – alkottak meg. A *Wagner Miret*-ügyben¹⁰ hozott ítélet tovább árnyalta a képet: az Európai Bíróság szerint az irányelv végrehajtása céljából alkotott tagállami jogszabály esetében a nemzeti bíróságnak vélelmeznie kell, hogy az érintett állam eleget kívánt tenni közösségi jogi kötelezettségeinek. Ezért, amennyire lehetséges, a tagállami jogot úgy kell értelmeznie, hogy az irányelvben kitűzött célok megvalósuljanak. A szóban forgó értelmezési kötelezettségnek a tagállami bíróság természetesen csak úgy tehet eleget, ha az Európai Bíróságnak az irányelv ér-

⁶ 14/83, *Von Colson és Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen*, [1984] ECR 1891; l. még 79/83, *Harz v. Deutsche Tradax GmbH*, [1984] ECR 1921

⁷ 14/83, *Von Colson* (l. a 6. lábjegyzetet), 26. bekezdés: „... in applying the national law and in particular the provisions of a national law specifically introduced in order to implement Directive No 76/207, national courts are required to interpret their national law in the light of the wording and the purpose of the Directive in order to achieve the result referred to in the third paragraph of Article 189.”

⁸ 14/83, *Von Colson* (l. a 6. lábjegyzetet), 28. bekezdés: „It is for the national court to interpret and apply the legislation adopted for the implementation of the Directive in conformity with the requirements of Community law, in so far as it is given discretion to do so under national law.”

⁹ C-106/89, *Marleasing SA v. La Comercial Internacional de Alimentacion SA*, [1990] ECR I-4135; a 8. bekezdés szerint: „... in applying national law, whether the provisions in question were adopted before or after the directive, the national called upon to interpret it is required to do so, as far as possible, in the light of the wording and the purpose of the directive in order to achieve the result pursued by the latter and thereby comply with the third paragraph of Article 189 of the Treaty.” (Mind a *Von Colson*-, mind a *Marleasing*-ítélet az EKSZ cikkeinek korábbi számozását használta.)

¹⁰ C-334/92, *Wagner Miret v. Fondo de Garantia Salarial*, [1993] ECR I-6911; ebben az ügyben egyébként az Európai Bíróság elfogadta, hogy az érintett spanyol jogszabálynak a tagállami bíróság nem tudhatott olyan értelmezést tulajdonítani, amelynek révén az irányelv szerint elérendő cél, eredmény megvalósulhatott volna. L. még: C-131/97, *Carbonari v. Università degli Studi di Bologna*, [1999] ECR I-1103 és C-168/95, *Luciano Arcaro*, [1996] ECR I-4705.

telmezésére már kiadott előzetes döntéseire figyelemmel jár el. Az előzetes döntések alapján ugyanis végső soron olyan precedensjog alakul ki, amelyet a tagállami bíróságoknak az előzetes döntés alapjául szolgáló ügyön kívüli jogesetekben is követniük kell¹¹ (még ha ez a precedensjog – Blutman László szavával élve¹² – szégyenlős is).

Ez a precedensjog – az Európai Bíróság ítéleteinek már-már normatív ereje és a bennük foglalt jogértelmezés *erga omnes* hatálya – akkor is érvényesül, ha az adott jogkérdés különböző típusú eljárásokban vetődik fel.¹³ Mivel a közösségi védjegyrendelet anyagi jogi szabályai megegyeznek az irányelvben foglaltakkal, ebből védjegyügyekben kétféle alapvető következtetés adódik az Európai Bíróság joggyakorlatának figyelembevételét illetően. Egyrészt a közösségi védjegyrendelet alkalmazása során a közösségi védjegy bíróságként eljáró magyar bíróságnak a védjegyirányelv értelmezésére kiadott előzetes döntéseket is követnie kell; másrészt mind a Vt.-nek az irányelvvel összhangban történő értelmezéséhez, mind a közösségi védjegyrendelet megfelelő alkalmazásához szükség van arra, hogy a magyar bíróság ne csak a védjegyirányelv és a közösségi védjegyrendelet kapcsán kiadott előzetes döntéseket vegye figyelembe, hanem azokat a határozatokat is, amelyeket az Európai Bíróság (illetve az Elsőfokú Bíróság) a közösségi védjegyhatóság (a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal, BPHH, angol rövidítésével: OHIM) döntéseinek felülvizsgálatára irányuló eljárásokban¹⁴ – egyedi ügyekben eljáró jogorvoslati fórumként – hoz. Erre is tekintettel tűnik különösen hasznosnak, hogy Vida Sándor könyvének első fejezetében módszeresen áttekinti, és mindjárt az elején tömören össze is foglalja az Európai Bíróság hatáskörébe tartozó védjegyügyek két fő csoportját:

„Védjegyügyekben az Európai Bíróság kétféle ítéletet hoz:

- jogértelmező előzetes döntést a tagállamok bíróságainak megkeresése alapján;
- felülvizsgálati ítéletet az EK Törvényszék (Európai Elsőfokú Bíróság) közösségi védjegyügyben (gyakorlatilag harmadfokon) hozott határozatának felülvizsgálata tárgyában”¹⁵ (15. old.).

Vida professzor monográfiáját ugyanaz a funkcionális szemlélet hatja át, amellyel az Európai Bíróság közelíti a védjegyekhez és a védjegyek közösségi jogi szabályozásához. E szemlélet tömör összegzését – az ún. újracsomagolási esetek kapcsán¹⁶ – Vida Sándor a következőképpen adja meg:

¹¹ 28-30/62, *Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV és Hoechst-Holland NV v. Nederlandse Belastingadministratie*, [1963] ECR 31; 283/81, *Srl CILFIT és Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health*, [1982] ECR 3415

¹² *Blutman László*: EU-jog a tárgyalóteremben; Az előzetes döntéshozatal. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003, p. 423.

¹³ 283/81, *CILFIT*, 14. bekezdés: „The same effect ... may be produced where previous decisions of the Court have already dealt with the point of law in question, irrespective of the nature of the proceedings which led to those decisions, even through the questions at issue are not strictly identical.”

¹⁴ L. a KVR VII. címét (57–63. cikkeit).

¹⁵ Vida professzor az Elsőfokú Bíróság megjelölésére – a „jobb érthetőség” kedvéért – az „EK Törvényszék” kifejezést használja a könyvben.

¹⁶ C-427/93, *Bristol-Myers Squibb v. Paranova*, C-429/93 *C. H. Boehringer Sohn, Boehringer Ingelheim KG és Boehringer Ingelheim A/S v. Paranova A/S*, C-436/93, *Bayer Aktiengesellschaft és Bayer Danmark A/S v. Paranova A/S*, [1996] ECR I-3457

„... az Európai Bíróság ... a védjegy legfontosabb funkciójából indul ki, amely abban áll, hogy a fogyasztó vagy felhasználó számára garantálja az áru származását, mégpedig oly módon, hogy lehetővé tegye neki, hogy az árut más előállító áruitól megkülönböztesse” (211. old.).

E funkcionális megközelítés vezet el oda, hogy Vida Sándor – aki jeles versenyjogász is, a Magyar Versenyjogi Egyesület egyik alapítója és első (ma pedig tiszteletbeli) elnöke – monográfiájában rendre feltárja a védjegy és a versenyjog érintkezési pontjait. Könyvében – Beck Salamonhoz¹⁷ hasonlóan – már-már „úgy fogja fel a védjegy jogot, hogy az része a versenyjognak”.¹⁸ Ez találkozik az Európai Bíróság felfogásával is, amely már az ún. második Hag-ügyben¹⁹ is tükröződött:

„ ... a védjegy nem több és nem kevesebb, mint a piaci verseny egyik alapfeltétele”;

„ ... a védjegyhez fűződő jogok ... a Római Szerződés által létrehozni és fenntartani kívánt zavartalan verseny rendszerének lényeges elemét képezik. E rendszerben a vállalkozásoknak módot kell adni arra, hogy fogyasztókat szerezzenek maguknak áruik és szolgáltatásaik minősége révén. Ez csak a termékek és a szolgáltatások azonosítását lehetővé tevő megkülönböztető erejű jelzések által valósítható meg. A védjegy ezt a szerepet akkor töltheti be, ha garanciát jelent arra, hogy valamennyi termék, amellyel kapcsolatban használják, csakis annak a vállalkozásnak az ellenőrzése alatt készült, amelynek az e termékek minőségéért való felelősség tulajdonítható.”

Ez az, amit Vida Sándor – az Arsenal-ítélet²⁰ elemzésekor – frappánsan „a védjegy származást jelölő funkciójának” nevez, összhangban a védjegyirányelv preambulumaival is, amelyek értelmében a védjegy oltalom „rendeltetése különösen annak biztosítása, hogy a védjegyet hordozó áru vagy a védjegy alatt nyújtott szolgáltatás a védjegy jogosulttól származik”.

A monográfia is arra hívja fel a figyelmet, hogy e funkcionális szemléletet követve határolta körül az Európai Bíróság a védjegy oltalom tartalmát – meghatározva az oltalomból folyó kizárólagos jogok rendeltetését – az Arsenal-ítéletben:²¹

„ ... az Irányelv 5(1)(a) szakasza a védjegy jogosult érdekeinek védelmét célozza azért, hogy a védjegy betölthesse funkcióját, azaz, a kizárólagos joggyakorlás azokra az esetekre korlátozódik, amikor a védjegyet a harmadik személy oly módon használja, hogy sérti a védjegy származást jelölő funkcióját” (192. old.).

¹⁷ Beck Salamon: Magyar védjegy jog, A „Polgári Jog” Könyvtára, 19. füzet. Budapest, 1934, p. III.

¹⁸ Maga a védjegyirányelv is utal – preambulumaiban – a versenyjogi és egyéb jogági összefüggésekre: „ez az irányelv nem zárja ki a védjegy jogon kívüli – például a tisztességtelen versenyre, a polgári jogi felelősségre vagy a fogyasztóvédelemre vonatkozó – tagállami jogszabályi rendelkezések védjegyekre történő alkalmazását.”

¹⁹ C-10/89, S. A. CNL-Sucal NV v. Hag GF AG, [1990] ECR I-3711

²⁰ C-206/01, Arsenal Football Club plc v. Matthew Reed, l. <http://curia.europa.eu>

²¹ C-206/01, Arsenal (l. a 20. lábjegyzetet), 60. bekezdés; hogy mennyire nincs új a nap alatt, azt jól illusztrálhatja két idézet Beck Salamon 1934-ben megjelent munkájából [Beck, i.m. (17), p. 10. és p. 21.]:

„ ... az áruk sokféleségében a védjegy segíti az eltájékozódást azáltal, hogy a védjegy individualizálja az egyes árut, kiemeli a többi áru tömkelegéből és reámutat a fogyasztó előtt az áru: ez az, amit te keresel”;

„A védjegynek a megkülönböztetésre való alkalmassága tehát a védjegynek jogi értelemben is előfeltétele.”

Ez a származásjelölő funkció és az ehhez szükséges megkülönböztetőképeség teremti meg a védjegyoltalom legitimációját. Ez a következtetés azért is tanulságos, mert az új Polgári Törvénykönyv (Ptk.) előkészítése során lábra kaptak olyan – téves – nézetek²² is, amelyek a védjegyoltalom igazolását valamiképpen mégis csak abban kísérelték meg megtalálni, hogy feltételezték: a védjegyben is „kifejezésre jut” valamiféle „alkotó tevékenység”.²³ Az új Ptk. tervezetére vonatkozó észrevételeiben az MSZH mindazonáltal rámutatott:

„A védjegyek ... oltalmát nem az e megjelölések mögött csupán esetlegesen meghúzódó (inkább szerzői jogilag releváns) alkotótevékenység alapozza meg ..., hanem a szóban forgó megjelölések megkülönböztető képessége és az erre épülő gazdasági funkció.”²⁴

Ezt az érvelést nyomatékosan megerősíti Vida Sándor monográfiája és az abban ismertett európai bírósági joggyakorlat. A SAT.2-ítélet²⁵ fő tanulságát a könyv a következőképpen summázza:

„Az Európai Bíróság ítéletének – nézetem szerint – egyik legfontosabb megállapítása, hogy a kreativitást, nyelvi vagy művészi leleményességet nélkülöző megjelölést is lehet védjegyként lajstromozni, ha az az érintett vásárlók számára azonosíthatóvá teszi a bejelentés árujegyzékben megjelölt árukat vagy szolgáltatásokat.” (90. old.)

E következtetésre az említett ítélet szövege vitathatatlanul alapot ad:

„Ugyanis valamely megjelölés védjegyként történő lajstromozása nem függ a jogosult bizonyos fokú kreativitásának, illetve nyelvi vagy művészi leleményességének megállapíthatóságától. Elegendő, ha a védjegy az érintett vásárlóközönség számára azonosíthatóvá teszi az oltalomban részesített árukat vagy szolgáltatásokat, és lehetővé teszi azok megkülönböztetését más vállalkozások áruitól és szolgáltatásaitól.”²⁶ (88. old.)

A hazai elméleti viták ettől persze még – a megszokott módon, azaz céltalanul – folytathatók az új Ptk. és a szellemi tulajdon viszonyáról, hiszen tudjuk: *Ugocsa non coronat*.

A térbeli megjelölések oltalomképessége a hazai joggyakorlat számára is nehéz feladványnak bizonyult, máig nem csituló viták (és jogviták) forrásává vált. Ezért is érdemes föllapoznunk a monográfia e témával foglalkozó fejezetét, és csemegéznünk az Európai Bíróság megszívlelendő joggyakorlati útmutatásaiból, valamint Vida professzor megvilágosító erejű kommentárjaiból. A Philips villanyborotva ügye számít e témakörben a vezető jogesetnek.²⁷ Az Európai Bíróságnak az elé utalt kérdések alapján a védjegyirányelv 3. cikke (1) bekezdésének e) pontjában foglalt rendelkezést kellett értelmeznie [a Vt. 2. §-a (2) bekezdésének

²² Boytha György: A szellemi alkotások joga és az új Ptk. Polgári Jogi Kodifikáció, 2000, 3. sz., p. 13–23.

²³ Kivonat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéből és az ahhoz kapcsolódó indokolásból. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf. 3. sz., 2006. június, p. 96.

²⁴ A Magyar Szabadalmi Hivatal észrevételei az új Polgári Törvénykönyv első két könyvének normaszöveg-tervezetére és az ahhoz kapcsolódó indokolásra. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf. 3. sz., 2006. június, p. 112.

²⁵ C-329/02 P, SAT.1 Satelliten Fernsehen GmbH v. Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs) (OHIM); <http://curia.europa.eu>

²⁶ C-329/02 P, SAT.2-eset (I. a 25. lábjegyzet), 41. bekezdés

²⁷ C-299/99, Koninklijke Philips Electronics NV v. Remington Consumer Products Ltd; <http://curia.europa.eu>

b) pontja azonos szabályt tartalmaz]. E rendelkezés szerint a megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, illetve a védjegy törlésének van helye, ha a megjelölés kizárólag olyan formából áll, amely – egyebek között – a célzott műszaki hatás eléréséhez szükséges. Az Európai Bíróság e rendelkezés rendeltetéséből indult ki:

„Az Irányelv 3. cikk 1. bekezdése e) pontjának rációja az, hogy megakadályozza, hogy a védjegy jog monopóliumhelyzetet biztosítson annak jogosultja számára olyan műszaki megoldásra vagy felhasználási lehetőségekre, amelyeket a felhasználó a versenytárs áruinál is megtalálhat. Az Irányelv 3. cikk 1. bekezdése e) pontjának a feladata annak megakadályozása, hogy a védjegy által biztosított oltalom ezen túlterjedjen, és hogy akadályozza a versenytársakat abban, hogy az ilyen műszaki megoldásokkal vagy használati tulajdonságokkal rendelkező árukat a verseny keretében szabadon kínálhassa.”²⁸ (111–112. old.)

„Azáltal, hogy az Irányelv (vizsgált rendelkezése) az ilyen megjelöléseket kizárja az oltalomból, ezzel azt a legitim célt tükrözi, hogy ne engedje meg egyes személyeknek, hogy a védjegybejegyzést arra használják fel, hogy műszaki megoldásokra védjegy jogi oltalmat szerezhessenek vagy tarthassanak fenn.”²⁹ (114. old.)

Az ítéletet feldolgozó német szakirodalomra is hivatkozva Vida Sándor világossá teszi:

„... a műszaki megoldásokat vagy szabadalommal, illetve használati mintával lehet védeni, vagy pedig szabadon lehet használni. A védjegy jog nem használható fel a műszaki megoldások oltalmára.” (112. old.)

Az ítélet még egy fontos kérdésben – az alternatív formák lehetőségének relevanciájáról (illetve annak hiányáról) – is állást foglalt:

„Ha pedig egy áru formájának lényeges funkcionális jellemzői csupán a műszaki hatásnak tulajdoníthatók, akkor az Irányelv (vizsgált rendelkezése) az ilyen formából álló megjelölést kizárja az oltalomból még akkor is, ha a kérdéses műszaki hatás más formákkal is elérhető.”³⁰ (114. old.)

A monográfia ennek kapcsán – ismét csak a német szakirodalomból merítve – kétséget nem hagyva szögezi le:

„... az Európai Bíróság annak érdekében, hogy a versenytársak a technika állása szerint 'szabad' tartományban zavartalanul tevékenykedhessenek, azt az álláspontot foglalta el, hogy a védjegyoltalomból nemcsak azok az áruformák kizártak, amelyeket kizárólag a műszakilag szükséges jellemzők határoznak meg, hanem minden olyan áruforma, amelynek lényeges jellemzői műszaki funkciót testesítenek meg, vagyis műszakilag meghatározottak, tekintet nélkül arra, hogy különböző alternatív formák (Formalternative) alkalmazása lehetséges.” (113. old.)

²⁸ C-299/99, Philips (I. a 27. lábjegyzetet), 78. bekezdés

²⁹ C-299/99, Philips (I. a 27. lábjegyzetet), 82. bekezdés

³⁰ C-299/99, Philips (I. a 27. lábjegyzetet), 83. bekezdés; az ítélet rendelkező részének 4. pontja hasonlóképpen egyértelműen foglal állást: „The ground for refusal or invalidity of registration imposed by that provision cannot be overcome by establishing that there are other shapes which allow the same technical result to be obtained.”

Mindez egyáltalán nem tűnik félreérthetőnek, a magyar joggyakorlat számára mégis mintha nehézséget okozna e világos tanok „megemésztése”.

Az Európai Bíróság – és a monográfia – hasonlóan egyértelmű útmutatással szolgál egy másik hazai jogértelmezési-jogalkalmazási „hitvita” eldöntéséhez. Arról a kérdésről van szó, hogy a szavak és a szóösszetételek megkülönböztetőképességének elbírálásakor lehet-e döntő, sőt, akár kizárólagos szempont az a körülmény, hogy az adott megjelölés szerepel-e valamilyen lexikonban, szótárban, kézikönyvben. A monográfia idézi az Európai Bíróság erre adott – kétséget nem hagyó és több ítéletből is visszaköszönő – választát:

„Egy megjelölés megkülönböztető képessége vonatkozásában az a körülmény, hogy két elemet grafikai vagy szemantikai módosítás nélkül összekapcsolnak, nem kölcsönöz a megjelölésnek olyan többletjellegzetességet, amely megkülönböztethetővé tenné a bejelentő szolgáltatásait más vállalatok szolgáltatásaitól. Ezenfelül az a körülmény, hogy a megjelölés mint ilyen nem szerepel lexikonokban, kézikönyvekben – sem egyetlen szó formájában, sem egyébként – egyáltalán nem befolyásolja az előzőekben közölt megállapításokat.”³¹ (74. old.)

Még hosszan szemelgethetnénk Vida Sándor könyvének tanulságos okfejtéseiből, de ennek a könyvismertetésnek nem az a célja, hogy pótolja, helyettesítse a monográfia elolvasását, hanem az, hogy kedvet csináljon hozzá. Érdekes is e munkát mindenkinek forgatnia, akinek hazánkban, illetve az Európai Unió piacán dolga akad a védjegyekkel. Mert szótár is ez, az európai védjegyjogászok fogalmi készletének gyűjteménye. Olyan „félszavak” (pl. Sieckmann, Chevy, Silhouette, Praktiker, Libertel) tartalmát bontja ki, amelyekből megértik egymást a közösségi védjegyjoggal elmélyülten foglalkozó szakemberek. Ezt az „újbeszél”-t, „newspeak”-et – amelynek koránt sincs olyan pejoratív értelme, mint Orwellnél – mindenkinek el kell sajátítania, aki valaha is labdába akar rúgni a közösségi védjegy jog lehetséges játéktereinek valamelyikén.³² Ehhez pedig aligha kaphat jobb segítséget Vida Sándor kitérő monográfiájánál.

Ficsor Mihály

³¹ T-19/99, DKV Deutsche Krankenversicherung AG („Companyline”); <http://curia.europa.eu>; 26. bekezdés; az ítélet angol szövege sem kevésbé egyértelmű: „They are thus generic words which simply denote a line of goods or services for undertakings. Coupling them together without any graphic or semantic modification does not imbue them with any additional characteristic such as to render the sign, taken as a whole, capable of distinguishing the applicant's services from those of other undertakings. The fact that the word 'Companyline' as such does not appear in dictionaries – whether as one word or otherwise – does not in any way alter that finding.” Az Európai Bíróság a C-104/00 P számú ítéletével elutasította az Elsőfokú Bíróság idézett ítéletével szemben előterjesztett fellebbezést.

³² A további tájékozódáshoz segítséget nyújt a BPHH (OHIM) honlapja (<http://oami.europa.eu>), amelyen az Európai Bíróság és az Elsőfokú Bíróság védjegy jogi tárgyú ítéletei tematikus elrendezésben, áttekinthető rendszerben férhetők hozzá, valamint az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium honlapján (<http://www.irm.hu>) elérhető adatbázis, „A bírósági határozatok magyar nyelvű fordításainak adatbázisa”. Szintén ajánlható az Európai Bíróság – keresőfunkciókban gazdag – adatbázisa, a <http://curia.europa.eu> címen elérhető honlapon.

Gordon V. Smith, Russell L. Parr: Intellectual property. Valuation, exploitation, infringement damages (Szellemi tulajdon. Értékelés, hasznosítás, bitorlás okozta károk). John Wiley & Sons, 2005; ISBN 13 978-0-471-68323-X

A szellemi vagyon hasznosítási lehetőségeinek hatékony kisajátítása, kiaknázása, az ilyen lehetőségek megszerzése művészi tökélyre fejlesztett mesterség. Döntő fontosságú ebben, hogy mindig tudjuk, milyen gazdasági értékkel bírnak a kezünkben lévő szellemi vagyont alkotó elemek. Ennek felméréséhez kínál rendkívül fontos tudást a gazdasági szakkönyvkiadók legjobbai közé tartozó Wiley e kötete, amely széles és igen alapos áttekintést ad e sajátos vagyonelemek értékelésének elveiről és módszereiről.

A mennyiségek mérése mindig kifinomult technikai tudást igényel, s minél nehezebben megragadható maga a mérendő dolog, annál fejlettebb technikákat. Maradéktalanul igaz ez a szellemi tulajdonra is, amely a legfontosabb vagyonelemmé vált a modern gazdaságban – olyannyira, hogy a felmérések szerint az Egyesült Államokban az 500 legnagyobb tőzsdei cég piaci értékének 80%-át már immateriális vagyonuk teszi ki, annak pedig igen jelentős hányadát szellemi vagyonuk adja. Tegyük hozzá: többet is, mint amennyit a számvitel így kimutat. A piac élvonalába tartozó cégek túlnyomó hányada esetében immateriális vagyonuk jelentős részét alkotja good-will-jük, azaz a piac kedvező értékítélete a céget és annak árucikkeit illetően. Ez a good-will nagyon is számottevő versenyelőnnyel ruházhatja fel a céget a piacon, ami komoly mértékben növelheti annak jövedelemtermelő képességét. Kemény piaci versenyben azonban csupán addig létezik és fejti ki a cég számára kedvező hatását, amíg annak árucikkei maguk is jól állják a versenyt mind technikai, mind gazdasági jellemzőik tekintetében. Ha csalódást keltenek a fogyasztók, illetve felhasználók körében, ha nem teljesítik a good-will keltette elvárásokat, akkor oda annak kedvező piaci hatása. Ezeket tehát folyamatosan fejleszteni, frissíteni kell, vagy éppen újabakkal lecserélni a good-will lemorzsolódásának megakadályozása érdekében. Hasonlóan kritikus jelentősége van a good-will fenntartása tekintetében azoknak az eszközöknek és módszereknek is, amelyeket a cég piaci munkájában alkalmaz, és amelyeket hasonlóképpen fejlesztéssel lehet folyamatosan az élvonalban tartani. A mindehhez szükséges fejlesztések eszköztárának alapját pedig a cég szellemi vagyona adja – tehát a good-will értéke is csak addig marad fent és gazdagítja a cég immateriális vagyonát, ameddig ezt kellőképpen segíti az innovációs munka, amely viszont szükségképpen a cég szellemi vagyonára támaszkodik. Röviden, a good-will gazdasági értékének a szellemi vagyon adja a tartószerkezetét.

Ugyanez érvényes az árujelzőkre is, amelyek szintűgy gyakorta alkotják az élvonalbeli cégek immateriális vagyonának jelentős hányadát. Az árujelzők, tudjuk, csak azzal képesek javítani a cégek és árucikkeik versenyképességét, hogy olyan asszociációkat idéznek fel a piaci szereplőkben, amelyek révén kedvező tapasztalatokkal és/vagy véleményekkel kapcsolják össze azokat, azaz kedvező értékítéletet alakítanak ki maguknak a termékről. Az árujelzőknek ez a képessége azonban rendkívül sérülékeny: ha a piaci szereplő kedvezőtlen tapasztalatokat szerez, vagy számára megbízható forrásból ilyenekről hall, hamar elveszti a

bizalmát. Nagyon jó marketingtevékenység olykor bizonyos mértékig ezt ellensúlyozhatja, ám inkább csak átmenetileg. Az árjelző vonzerejét és vele az értékét csakis a cég és árucikkei folyamatosan jó teljesítménye tarthatja fent, amit viszont ismét csak az innovációs munka és az annak alapját adó szellemi vagyon biztosíthat.

Aki innovációs fejlesztési eredményt vagy bármi más szellemi alkotást hasznosít, vagy akár csak arra komoly előkészületeket tesz anélkül, hogy előtte tisztázná, nincs-e azon valaki másnak érvényes tulajdonjoga, az épp olyan ostobaságot követ el, mint aki olajat fúr egy földdarabon, amelyről nem tudja, hogy kié. Ezzel tisztában kell lennie mindenkinek, aki gazdasági műveletek szándékával piacra lép – amint azzal is, hogy ha megfelelő engedélyek nélkül használja fel más szellemi tulajdonát, ezzel akkor is jogsértést követ el, ha nem volt tudomása arról, hogy a kérdéses vagyonelem valaki másé. A szellemi tulajdon szent és sértetlen – elvben. A gyakorlatban különböző elemeit a modern jogintézmények igen finoman kimunkált, nemzetközileg összehangolt, módszeresen fejlesztett rendszere védi. Ezeket két tényező ruhazza fel forgalomképességgel és gazdasági/piaci értékkel. Mindenekelőtt az, ha a hasznosításuk gazdasági többleteredmény eléréséhez segíthet – pl. versenyképesség-javuláshoz vagy extraprofithoz –, továbbá a hasznosítási jogokban élvezett birtokosi pozíció, amelyet az említett jogintézmények biztosítanak a jogosultnak. Ebből több meghatározó jelentőségű tény is következik. Közülük az alábbiakat emeljük itt ki:

1. Az oltalomnak csak akkor van gazdasági jelentősége, ha a tárgya maga jól hasznosítható – különben az utóbbi úgyszemint kell senkinek. 2. A gyakorlatban az oltalom a jogosultnak többnyire csak annyit ér, amennyit szükség esetén ténylegesen is érvényesíteni tud belőle. Ebben pedig döntő szerepet játszhatnak a jogosult és a jogsértő közötti erőviszonyok. 3. Az etikus viselkedés iránti minden tisztelet ellenére is számolni kell azzal, hogy a gazdasági élet tényleges gyakorlatában nemritkán költség-haszon elemzés kérdése annak eldöntése, vajon érdemesebb jogszerű ügylet révén megszerezni bizonyos szellemivagyon-elem hasznosítási jogát, vagy inkább az oltalom megkerülésével, esetleg annak megsértésével. Hangsúlyos kiemelés érdemel ugyanakkor, hogy a megkerülés/bitorlás költségeibe azt is feltétlenül bele kell számítani, hogy milyen erkölcsi veszteséget, good-will-romlást okozhat a cégnek, ha kitudódik ez a cselekedete. 4. Az oltalom eszközei is csak azt szolgálják, aki nagyon jól ismeri e szakterületet. E tudással viszont szintúgy segítenek abban is, hogy megtaláljuk a rést, a gyenge pontokat másnak a maga szellemi tulajdonát őrző bástyáin. Klasszikus módszerek erre az oltalom megkerülése, s szintúgy annak jogi úton történő megtámadása. És az ártárgyalásokon is sokat segíthet, ha meggyőzően ki tudjuk mutatni szellemi vagyonunk oltalmának erejét, vagy éppen, vevőként, a megvásárolni szándékozott oltalmának a gyengeségeit.

A szakmai tartalmában és fizikai valójában egyaránt súlyos kötet – 864 szakszöveggel, táblázatokkal, grafikonokkal és helyenként képletekkel sűrűn teleírt oldal, a tárgymutató is 36 oldalt tesz ki – négy részre oszlik. Ezek tárgya: Értékelés; A licencügyletekben alkalmazott árazás; A bitorlás okozta károk számítása; technikai segédleteket tartalmazó Függelék.

I. Értékelés

Ez rész a kötet bő harmadát teszi ki. A könyv értelmezése szerint ez lényegében annak az egyösszegű eladási árnak a megállapítását jelenti, amelyért az eladó átengedi a teljes tulajdonjogot.

„A lehetetlent azonnal elvégezzük, a csodákra valamelyest várni kell.” Az immateriális és a szellemi vagyon elemeinek értékét lehetetlen olyan egzakt módon megállapítani, ahogy az áruvilág hagyományos cikkeiét. Értéküket éppen az adja, hogy egyediak, ezért viszont reájuk gyakorlatilag nem értelmezhető a klasszikus értéktörvény. A legsokkolóbb bizonyítékkal erre a technológiaalapú cégek tőzsdei árában 2000 körül végbement óriási felívelés, majd összeomlás szolgált, amelyet internetbuborékként, valamint nyolcezer milliárd dollárba került befektetési tanulságként is emlegetnek. Bizonyos becslések szerint nagyjából ekkora tőzsdei érték vált köddé nem egész egy év alatt, ennyivel csökkent az új információs, valamint a biotechnológiákban rejlő lehetőségek kiaknázását célzó cégek tőzsdei értéke a nagy felívelést követő zuhanásban. A piac előbb hatalmas mértékben felértékelte ezeknek a cégeknek a pénzületi értékét – lényegében azok szellemi vagyonának várható, illetve kifejleszhető gazdasági potenciálját –, majd pánikszerűen elmenekült a saját korábbi értékítéletétől. Mindennek az értékelést illető tanulságát legfőképpen az adja, hogy mindeközben a piacra nem érkezett olyan új információ, amely megalapozta volna a szóban forgó cégekre, azok szellemi vagyonára vonatkozó értékítélet radikális megváltoztatását.

Tény, hogy a szellemi vagyon tényleges pénzületi értékét a hasznosításával elérhető hozam alapozza meg, annak várható nagysága azonban csak a jövőre vonatkozó becslésekkel közelíthető meg, azok minden bizonytalanságával. Meghatározó jelentőségű, hogy tényleges elemeinek általában igen gyors az erkölcsi avulása, tehát áruba bocsátásuknál a birtokosuk nem követheti hosszabban azt a stratégiát, hogy kivárja, amíg számára igazán megfelelő ajánlatot kap. Aki pedig végigharcolt nagyobb csatákat a tárgyalóasztalnál, az tudja, milyen nagy szerepe van az ár alakulásában annak, hogy melyik félnek van nagyobb szüksége a megállapodásra. Mindezek nehezítik a megbízható értékelést. A szellemi vagyon gazdasági szerepe és jelentősége azonban megkerülhetetlenné teszi, hogy azt értékelni kell mind a gazdálkodás, mind pedig a vele végzett üzleti ügyletek céljával. Erre sok módszer született, születik és születni fog, tökéletes azonban soha. Sokukból, s még inkább a velük kapcsolatos tudásból kell esetenként kialakítani az optimálisnak ígérkező közelítést.

A szerzők maguk is kiemelik, hogy a szellemivagyon-elemek a gazdálkodás egyéb eszközeivel összekapcsolt felhasználásuk révén válnak az értéktermelés forrásává. Ezt követi az első rész felépítése is. Fejezetei közül az alábbiakat emeljük ki: Az immateriális vagyon és a szellemi vagyon definiálása / A védjegy (mint a szellemi vagyon része) definiálása / Az immateriális vagyon és a vállalat / Számviteli kérdések – és itt emeljük ki, hogy a mérvadó adminisztratív szabályozás tekintetében a kötet az USA szabályaira és előírásaira támaszkodik / Adózási kérdések / Értékelési elvek és technikák / Költségalapú megközelítés / Piaci megközelítés / Hozamalapú megközelítés – az elérhető gazdasági előny számszerűsítése /

Hozamalapú megközelítés – a majdani gazdasági előny időbeli jelentkezésének és alakulásának vizsgálata (nettó jelenérték becsléshez) / Amikor az elmélet találkozik a gyakorlattal / Különleges értékelési helyzetek / A fejlesztés korai szakaszában lévő technológia értékelése – ez itt elsősorban az olyan technológiákat jelenti, amelyek kereskedelmi szintű hasznosítása még nem kezdődött meg, vagy amelyek még a laboratóriumi szakaszban, esetleg annál is korábbiiban vannak.

II. Licencügyletek

Itt a szerzők azokhoz az ügylettípusokhoz tartozó értékelési elveket, megfontolásokat és módszereket sorakoztatják fel, amelyeknél az átvevő folyamatos licencdíjat fizet, illetve ahol a szóban forgó szellemivagyon-elemeket közös vállalkozásba viszik be vagyoni hozzájárulásként. Tudjuk, hogy a technológiatranszfer üzleti gyakorlatában ezek a konstrukciók a leginkább kedveltek. A folyamatos licencdíj fizetésére támaszkodók lényegében olyan fizetési kötelezettséget rónak a vevőre, amelynek nagysága arányos az általa végzett hasznosítás valamely gazdasági mutatójával (más kérdés, hogy ehhez csatlakozhatnak további fizetési kötelezettségek is, például olyan évenkénti licencdíjé, amelyet akkor is meg kell fizetni, ha a volumenarányos licencdíj nagysága azt nem érné el). Számára ez annyiban mindenképpen kedvezőbb az egyösszegű vételár ellenében történő megvásárlásnál, hogy az utóbbival, a vételár megfizetésével többé-kevésbé jelentős anyagi kockázatot vállal. Ez a kockázat abban áll, hogy megveszi a kérdéses vagyonelemeket, majd utóbb mégsem tudja azok hasznosításával elérni az attól várt eredményt, a vételárukat azonban már előre kifizette, s azon a hasznosítás kudarca utóbb nem módosít. A közös vállalkozásba történő bevitel pedig az olyan nagy(obb) vállalatok kedvelt eszköze, amelyek ezt használják fel terjeszkedésre, és/vagy amelyek nem akarják a technológiáikat egészen kiengedni ellenőrzésük alól.

A fejezetekből: Bevezetés a hasznosítási stratégiákhoz / A szellemi vagyon hozzájárulásai a gazdasági eredményhez / Globális hasznosítási potenciál / A hasznosítás kockázatai / A 25%-szabály alkalmazása a szellemi vagyon értékelésében / A licencadás gazdaságtana és a licencdíj mértékei / Példa a licencdíj mértékének meghatározására / A korai fejlettségi szakaszban lévő szellemi vagyonhoz kapcsolódó ügyletek / Védjegylicencadás / Licencadási tárgyalások és megállapodások / Interneteszközökre vonatkozó licencügyletek / Licencadási stratégiák más megközelítésben / Közös vállalkozás / Egyetemi technológiatranszfer / Licencmegállapodások monitoringja.

III. Bitorlás okozta károk

Valójában az ilyen károk felbecsülése is sajátos értékelési megközelítést jelent. Azt vizsgálja, hogy milyen veszteséget okozott a károsultnak a bitorlás. Erre meg lehet állapítani valamilyen abszolút mértéket (összeget), illetve számolható folyamatos licencdíjként, és annak alapján képzett átalányösszegeként is. Ez a rész a bitorlás okozta károk felmérésének olyan módozatait mutatja be, amelyeket az eljáró bíróságok is elismertek – ami egyúttal azt is je-

lenti, hogy az itt következők az USA jogi és bírósági gyakorlatához illeszkednek. A szerzők kiemelik, hogy a károk meghatározására vonatkozó jogi alapok és módszerek egymástól eltérőek attól függően, hogy bitorlás tárgya szabadalom, védjegy, üzleti titok vagy szerzői jog alá tartozik, művük pedig igyekszik ezeknek megfelelően bemutatni az alkalmas módszereket.

A fejezetekből: Elvesztett haszonszámítások / Analitikus megközelítés / Diszkontált cash-flow megközelítés / A piaci ügyletek alapján származtatott licencdíjmértékek / Védjegykárok / Károk becslése mezőgazdasági-biotechnológia alapú termékek esetében / A bíróság által megítélt licencdíj mértékek áttekintése szabadalombitorlási ügyekben 1990–2001 / Üzleti titok megsértésével keletkezett károk.

Dr. Osman Péter

1000 automobil – történelem, klasszikusok, technika. A leghíresebb oldtimererek 1866 és 1975 között. Alexandra Kiadó, 2006; ISBN 963 369 934 7

Képes autólegendárium 1000 tételben. Apró túlzással a XX. század tükröződése 1000 autó képében.

Az autó egyike azoknak az innovációknak, amelyek a legnagyobb hatással voltak a múlt század társadalmi és gazdasági világának kialakulására és annak egész fejlődésére. Ez több érdekes és tanulságos olvasatát is adja ennek az elegáns kötetnek. Mindenekelőtt természetesen technikátörténet, azon belül a személyautók fejlesztésének története, amelyet itt azok 1000 leghíresebb és/vagy legfontosabb típusának bemutatásán követhetünk végig a kezdetektől 1975-ig. A személyautó azonban többfunkciós jószág. Egyrészt használati eszköz, s még ebben is több célra alkalmazzák: szolgálhat személyes közlekedési eszközként és úgyszintén a legkülönfélébb gazdasági tevékenységekhez személy- és teherszállító eszközként is. A rangosabb típusoknak emellett fontos funkciója, hogy presztizshordozóként emeljék tulajdonosuk, illetve használójuk társadalmi állását, másrészt olykor súlyos társadalompolitikai tartalma volt a népautók gyártásának. Autót iparszerűen gyártani azonban komoly beruházást igényel, és csak akkor kifizetődő, ha elegendően nagy fizetőképes kereslettel találkozunk. Az autóipar helyzetét, fejlődését ezért jelentős mértékben meghatározzák a gazdasági viszonyok, s ez igen tanulságos gazdaságtörténeti vonatkozása e kötetnek. Igen jellemző, hogy ha azt nézzük, valójában Amerika csinálta-e meg az autót, vagy inkább az autó Amerikát, rájövünk, hogy mindkettő igaz, és hogy azóta az autó már a szegény országokat is mind jobban átformálja. Ugyan nem azok, amelyeket itt látunk, hanem amelyek ezek leszármazottaiként jöttek létre.

Tudjuk azt is, hogy gazdasági környezetben az innováció legerősebb hajtóereje a verseny. A modern mikroelektronikai termékek megjelenéséig valószínűleg az autóipar volt az az

ágazat, amelyben ez a leginkább megmutatkozott. Igen jellemző, hogy e kötet első, a kezdeteket bemutató fejezetének címe máris „Konkurenciaharc az autógyártásban”, s ahogy az 1886 és 1975 közötti időszakot itt végigkövetjük, láthatjuk, milyen erőteljes volt mindig is a termékváltás és mögötte pedig a verseny nyomása ebben az ágazatban.

A bevezetés rögtön egy jelentős meglepetéssel szolgál: elmondja, hogy már a kezdetektől voltak kísérletek gázüzemű motorok kifejlesztésére, és elsőként a svájci Isaac de Rivas készített elektromos gyújtású, tartós üzemű gázmotort. Nem említi, ám ha utána nézünk, kiderül, hogy ez hidrogénüzemű motor volt. Az pedig már a XIX. sz. közepétől formálódó modern világunkat jellemzi, hogy a valóban életképes autót Európában fejlesztették ki, az autógyártás viszont elsőként az Egyesült Államokban fejlődött életképes iparággá. S hogy mivé lett, azt jól jellemzi, hogy mára a fejlett világ szinte minden nagyobb településén létkérdéssé vált, hogyan osztozzanak meg az autók (jó: az autósok) és az emberek az élettéren.

Közben pedig csodálatos autók születtek: a mind magasabbra törő műszaki és ergonómiai fejlesztés, valamint a formatervezés mesterművei. Nem hagyható említés nélkül, hogy mindezek mögött szinte kezdettől erőteljes hajtóerő volt az autógyártók törekvése az értékesítési lehetőségek megszerzésére: olyan autókat akartak előállítani, amelyek magukra vonják a fizetőképes keresletet, sőt különféle jellemzőikkel – és az azokat kiemelő marketingmunkával – arra is ösztönzik az autósokat, hogy ezeket akarják megszerezni meglévő járműveik helyett. És hasonló indíttatásból megjelentek a kisebb pénzüeknek tömeges értékesítésre szánt típusok is, a különféle népautók, és az egyéb, „nem csodállak, ámde szeretlek (mert erre telik)” alsó-középkategóriás jószágok, amelyek szintúgy markáns részét adják az autók fejlődéstörténetének.

Az autógyártás és az autózás a XX. sz. emberének ma is felfelé ívelő nagy kalandja. 1000 kiemelkedő típus tömör, de sokatmondó ismertetése, néhány adata és fényképe segít itt ezt áttekinteni. A létrejöttükben betöltött szerepük révén valamelyest megismerjük a nagy autógyárakat is.

Dr. Osman Péter